

Charles Taylor (1995): *Autenttisuuden etiikka*. Suom. Juha Sihvola. Gaudeamus, Helsinki. 157 s.

Moraalifilosofina ja Hegel-asiantuntijana tunnetuksi tullut Charles Taylor on luonnehtinut itseään 'monomaanikoksi', jonka koko tuotanto koostuu yhden perusajatuksen kehittelystä. Tämän perusajatuksen mukaan ihmisen ajattelua ja toimintaa ei voida tarkastella ottamatta huomioon moraalisia valintoja, sillä ne muodostavat sen taustan, jota vasten ihmisen itseymmärrys ja identiteetti rakentuvat. Arvoerotellujen tekeminen on siis ihmisyyden väistämätön ja perustavanlaatuinen aspekti. Sellainen on kuitenkin myös ihmisen sijoittuminen aikaan ja paikkaan, ja siksi moraalikäsitkset ja ihmiskuvat tulee ymmärtää kulttuuristen merkitysten kautta. Filosofin tai politiikan tutkijan tehtävä ei siten voi olla absoluuttisen ideaalin löytäminen vaan sellaisen ihanteen artikuloiminen, jonka nykyihminen voi kokea mielekkääksi.

Näistä lähtökohdista Taylor on aina 60-luvulta lähtien kritisoinut sekä reduktionistista tieteenfilosofiaa että abstraktia liberalismia pyrkien osoittamaan, että modernin identiteetin lähteet ovat rikkaammat kuin mitä positivistit tai liberalistit haluavat myöntää. Tämän projektin huipentumana voidaan pitää Taylorin vuonna 1989 ilmestynyttä teosta *Sources of the Self. The Making of Modern Identity*, joka antaa kattavan kuvan – tai ainakin sisäisesti koherentin kertomuksen – siitä, miten moderni identiteetti on muotoutunut. Juha Sihvolan suomentama *Autenttisuuden etiikka* (engl. *Ethics of Authenticity*) tarjoaa helppolukuisemman esityksen samasta tematiikasta ja liittää sen siihen keskusteluun, jota läntisessä maailmassa käydään politiikan ja moraalien tilasta. Kirjan keskeinen väite on, että vaikka väistämättä elämme minäkeskeisessä 'autenttisuuden kulttuurissa', jossa itsensä toteuttaminen asetetaan muiden velvoitteiden edelle, ei tämä välttämättä merkitse moraalista rappiota. Taylorin optimismi on kuitenkin varovaista; kuten kirjan alkuperäislaitoksen nimi – *The Malaise of Modernity* (malaise = mielipaha, levottomuus) – vihjaa, pääosan kirjassa vievät ne vaarat, joilta aito autenttisuus pitää pelastaa.

Autenttisuuden etiikan ydin on se moraalinen ihanne, jonka mukaan ihmisen tulee kuunnella omaa sisäistä ääntään ja toimia sen mukaisesti. Tärkeintä on olla rehellinen omaa itseään kohtaan. Lionel Trilligiä seuraten Taylor kutsuu tätä autenttisuuden ihanteeksi. Kyseessä on romantiikan aikakauden tuote, mutta sen taustalta voidaan löytää kolme suurempaa murrosta, joita Taylorin *Sources of the Self*-teos käsittelee. Ensimmäinen askel kohti 'modernia' minuutta oli ajatus ihmisjärjen – tai ylipäättään ihmisen sisäisen ulottuvuuden – merkityksestä. Tämä ajatus on välttämätön perusta myös autenttisuuden ihanteen minäkeskeisyydelle, vaikka sen tunnustetut muodot, erityisesti Descartes'n ja Locken individualismi, asettuvat autent-

tisuuden ideaa vastaan. Modernin identiteetin toinen keskeinen aspekti on protestantismin ja utilitarismin myötä kehittynyt käsitys arkielämän moraalista arvosta. Näiden kahden ajatussuunnan rinnalla versoi 1700-luvulla ajattelutapa, joka korosti tunteiden ja intuition merkitystä. Sen mukaan jokaisella ihmisellä on luonnollinen taipumus hyvään ja oikeaan, ja juuri siksi jokainen ihmiselämä on ainutlaatuinen ja arvokas. Tähän liittyy modernin minän kolmas ja autenttisuuden ihanteen kannalta yhtä keskeinen aspekti: luonnon ymmärtäminen moraalien lähteeksi. Romantiikan aikakauden alkupuolella henkilökohtaisia tunteita, 'sisäistä ääntä', pidettiin tärkeänä siksi, että ne kertovat, mikä luonnon järjestys on ja mitä velvoitteita se ihmiselle asettaa. Myöhemmin – myös nykyisessä autenttisuuden kulttuurissa – painotus on muuttunut: sisäinen ääni ei ole vain instrumentti, vaan omien tunteiden kuunteleminen koetaan arvokkaaksi sinänsä. Samalla korostuu halu löytää ja luoda uusia kielii näiden tuntemusten ilmaisuun.

Autenttisuuden etiikassa Taylorin tavoitteena on palauttaa ennalleen autenttisuuden merkitys moraaliperinteeseen: 'on tunnistettava ja ilmaistava vääristyneiden käyttäytymismuotojen lähtökohtana ollut alkuperäinen ihanne ja siten kritikoitava noita muotoja niiden oikeutukseksi tarjotun ihanteen näkökulmasta'. Oikaisua kaipaavat siis sekä käyttäytymismuodot että niistä käyty keskustelu. Yhtenä syynä oikeanlaisen väittelyn puuttumiseen Taylor pitää näkemystä, jonka mukaan läntisissä yhteiskunnissa vaikuttava 'itsensä toteuttamisen individualismi' on yksinomaan negatiivinen ilmiö, joka johtaa välinpitämättömyyteen ja itsekeskeisyyteen ja lopulta poliittiseen rappioon. Tämän näkemyksen levittämisestä Taylor suosi erityisesti Allan Bloomia, jonka kirja *The Closing of American Mind* (1987) herätti paljon myönteistä vastakaikua Yhdysvaltojen konservatiivisissa piireissä. Toisaalta väittelyn puuttumisen syynä on autenttisuuden kulttuurissa elävien vähäinen mielenkiinto oman elämänasenteensa puolustamiseen. Kyseessä on Taylorin näkökulmasta jälleen väärä tulkinta, nimittäin autenttisuuden kannattaminen 'pehmeän relativismin' muodossa. Pehmeän relativismin mukaan moraalikiistoja ei voida ratkaista järjen avulla, eikä minkään eettisen periaatteen voimallinen puolustaminen ole siksi sopivaa. Varsinaisesta moraalisubjektivismista ei kuitenkaan voida tässä yhteydessä puhua, sillä autenttisuus pehmeän relativismin muodossakin merkitsee uskoa siihen, että tietty (minäkeskeinen) elämisen tapa on muita arvokkaampi. Omalta osaltaan väittelyä on kahlinnut yhä vallitseva taipumus väheksyä eettisten ihanteiden selitysvoimaa kulttuurin ja ajattelutapojen muutosta tarkasteltaessa.

Miten ja mistä sitten pitäisi keskustella? Taylor kaipa keskustelua ennen kaikkea autenttisuuden sisällöstä, ei puolesta tai vastaan. Edellä esitettyjen väärintulkintojen taustalla hän näkee kolme perustavanlaatuisia huolenaihetta: luisumisen subjektivismiin, välineellisen järjen ylivallassa sekä poliittisen kulttuurin sirpa-

loitumisen. Tärkeimmäksi nousee näistä ensimmäinen, subjektivismi, sillä se vääristää individualismin käsitteen ja siten murtaa aitoa autenttisuuden ihannetta ikään kuin sisältäpäin. Yhtenä syynä tähän kehitykseen on se ympäristö, jossa autenttisuuden kulttuuria nykyisin viljellään, so. teollis-tekni-byrokraattinen yhteiskunta. Hierarkisessa yhteiskunnassa ihmisen arvojärjestys ja identiteetti määräytyivät lähinnä sosiaalisen aseman perusteella, kun taas nyky-yhteiskunnassa jokainen on vapaa päättämään, minkä merkityksen hän antaa sosiaalisille rooleilleen. Tunnustuksen saamisen tarve ei ole kadonnut, mutta nyt jokainen on itse vastuussa sen hankkimisesta. Ongelmana on Taylorin mielestä se, että itsensä toteuttaminen on rajattu perheen ja uran piiriin ja yhteisön merkitys on tyypistynyt välineelliseksi.

Vielä painokkaammin Taylor kuitenkin ruotii sitä kulttuurista 'etujoukkoa', jonka opit (ainakin vesitetyisissä muodoissaan) antavat filosofisen oikeutuksen 'pehmeälle relativismille'. Tällaisia ajattelijoita ovat Taylorin mukaan Nietzscheä seuraavat 'postmodernistit', ennen kaikkea Foucault ja Derrida. Autenttisuuden postmodernien muunnelmien pahin virhe on Taylorin mielestä se, että niissä luovuus ja irtautuminen vallitsevista moraalikäsitteistä ja yhteiskunnallisista säännöistä nousee itsetarkoitukseksi. Kieltäessään kulttuuristen merkitysten arvon ne johtavat 'vapauden ja vallan ihasteluun' ja samalla trivialisoivat vapauden valita oma identiteetti. Kun mitkään kysymykset eivät ole muita tärkeämpiä eivätkä mitkään valinnat muita parempia, ei itsensä määrittelyllä ole loppujen lopuksi mitään merkitystä. Ja vaikka postmoderni ajattelu usein valjastetaan erilaisuuden hyväksymisen ja kunnioittamisen tueksi, se itse asiassa kumoo mahdollisuuden tunnistaa, mikä toisessa on erilaista ja mikä arvokasta.

Taylorin mielestä tällainen 'subjektivointi' perustuu jälleen väärinkäsitykselle. Hän uskoo, että vaikka autenttisuuden kulttuurissa toiminnan *tapa* on minäkeskeinen, se ei tarkoita, että toiminnan *sisältö* voisi tai saisi olla minän määräämää: 'Voimme aidosti toteuttaa itseämme vain . . . toimissa, joilla on merkitystä meistä ja meidän toiveistamme riippumatta'. Jos itsensä toteuttaminen latistuu halujen ja mieltymysten legitimoinniksi, on väärin puhua moraaliseen ihanteeseen. Tämä oli selvää 1800-luvun romantikoille, esimerkiksi Herderille ja Schillerille, jotka artikuloivat alkupe räisen ihanteen. Yhteisen hierarkkisen merkitysperspektan murtuessa etenkin runoilijat ja taiteilijat luopuivat pyrkimyksestä 'jäljitellä' Jumalan tai luonnon järjestystä ja asettivat tehtäväkseen luoda aivan uudenlaisia, omakohtaisiin tunteuksiin perustuvia ilmaisukieliä. Mutta kuten Taylor korostaa, perimmäisenä tarkoituksena oli sanoa jotakin henkilökohtaisen kokemuksen ylittävää; kurottaa johonkin itsensä ulkopuoliseen, puhua siitä, mille ei vielä ollut sanoja. Romantikoille tämä jokin liittyi useimmiten luontoon mutta samalla myös ihmisenä olemiseen ja kielen olemukseen. Sama voisi Taylorin mielestä päteä nykypäivänä esimerkiksi ympäristönsuojelussa: vaikka emme uskoisikaan olemisen

suureen ketjuun, voimme silti katsoa olevamme osa luontoa ja tutkia sen meille asettamia velvoitteita henkilökohtaisten tunteojemme kautta.

Aito autenttisuuden ihanne on siis sidottu käsitykseen osallisuudesta ja kuulumisesta johonkin laajempaan kokonaisuuteen. Tämä käsitys on Taylorin mielestä ainoa mahdollinen vastaus niihin muihin huolenaiheisiin, jotka subjektivismiin ohella vääristävät itsetoteutuksen ihannetta. Se on avain siihen rautahäkkiin, johon välineellisen järjen ylivalta uhkaa ihmiset lukita, sillä – paradoksaalisesti – välineellisuuden luoma 'väistämättömyyden mekanismi' perustuu kahleettoman, vain puhdasta järkeään käyttävän ihmisen ihanteeseen. Taylor ei kuitenkaan halua kieltää tämän ideaalin vetovoimaa vaan palauttaa mieleen sen unohtetut aspektit: vastuullisuuden vaatimuksen ja taustalla aluperin olleen pyrkimyksen koko ihmiskunnan elinehtojen parantamiseen. Vain tätä kautta Taylor uskoo olevan mahdollista tarttua modernisuuden kolmanteen huoleen, poliittisen kulttuurin sirpaloitumiseen, josta Yhdysvallat on hyvä esimerkki. Atomistisessa, pieniin alaryhmiin ja kautuneessa yhteiskunnassa valtakulttuurin uudistamiseen tähtäävät hankkeet näyttävät utopistisilta ja naiiveilta; toisaalta ongelmana on politiikan tyypistymisen joukoksi erillisyyksiä, joiden välisiä yhteyksiä ei kyetä eikä haluta pohtia. Konkreettisenä ratkaisuna Taylor näkee vallan hajauttamisen kotimaansa Kanadan mallin mukaisesti sellaisille yksiköille, joihin ihmiset jo ennestään tuntevat kuuluvansa. Tämä ei kuitenkaan voi olla mikään autenttisuuden ihanteen sanelema standardiratkaisu, minkä myös Taylor myöntää viitattaessaan Kanadan monikulttuurisuuden aiheuttamiin ongelmiin.

Standardiratkaisujen antaminen sotisikin Taylorin perusajatusta vastaan, ja pysähtyessään tähän *Autenttisuuden etiikka* on jo onnistunut tavoitteessaan suunnata modernisuuden kriisistä käytyä keskustelua uusille urille. Vaikka tekstissä on paikka paikoin kertauksen makua ja vaikka toisaalta monet keskeisetkin kohdat käsitellään lyhyesti, usein hyvin vähäisin viittauksin aiempaan kirjallisuuteen, voi nämä seikat laskea helpolukuisuutta tavoittelevan kirjoitustyylin tiliin. Silti olisi ollut mielenkiintoista lukea, miten Taylor tässä yhteydessä itse määritteli suhteensa Heideggeriin, jonka vaikutus Taylorin 'perusvireeseen' on kiistaton mutta jonka autenttisuuden käsitteeseen Taylor ei eksplisiittisesti viittaa. Myös postmodernia koskevien väitteiden suhteen olisi kaivannut selvennystä, sillä *Autenttisuuden etiikan* luettuaan voisi päätellä Taylorin hylkäävän postmodernin ajattelun kokonaan ja varsinkin kevyin perusteluin (muutamien irrallisten lainausten perusteella tai siksi, että se on 'valjastettu' palvelemaan väärää tavoitetta). Taylorin muu tuotanto kuitenkin todistaa, että Taylor tuntee tätä ajattelua varsin hyvin, ja mikä tärkeämpää, että hänen käsityksensä modernista auttaa rikkomaan sen moderni/postmoderni -diktomian, jota monet pitävät itsestäänselvytenä. Toisaalta *Autenttisuuden etiikka* panee miettimään, mihin perustuu Taylorin usein itsetarkoitukselliselta vai-

kuttava kaiho 'autenttisen' autenttisuuden perään. Hänen keskeinen teesinsähän on, että kulttuuriset merkitykset ovat muuttuvia ja että niiden arvo on tarkistettava yhä uudelleen ihmisten välisessä dialogissa. Tämän vuoksi onkin syytä tulkita, että Taylor vaatii ihanneen ennalleenpalauttamista vain siksi, että uskoo sen olevan nykypäivänä validi ihanne – ei siksi, että paluu 'alkuperäiseen' olisi arvo sinänsä. Kirjan optimisismi taas perustuu nimenomaan siihen, että Taylorille pätevä moraalinen ihanne on sellainen, joka kykenee motivoimaan ihmiset hyvän toteuttamiseen.

Angloamerikkalaisessa keskustelussa Taylor luetaan usein ns. kommunitaristien leiriin. *Autenttisuuden etiikka* osoittaa, että hän liikkuu taitavasti myös vastakkaisen, liberalistisen leirin alueella, usein kyseenalaistaen koko leirittymisperiaatteen. Kuten Sihvola esipuheessaan toteaa, Taylorin filosofisen maailmankuvan perusta on pitkälti ihmisen situationaalisuutta korostavassa mannermaisessa ajattelussa, mutta toisaalta Taylor korostaa rationaalisen keskustelun mahdollisuutta ja pyrkii myös anglosaksisen perinteen mukaiseen esitystapaan. *Autenttisuuden etiikka* tuo esiin ne jännitteet, jotka tästä yhdistelmästä syntyvät, mutta ennen tuomion julistamista suuntaan tai toiseen kannattaa tutustua *Sources of the Self* -teokseen, jossa Taylor selvittää ajatteluaan perinpohjaisemmin. Sihvolan esipuhe taas tarjoaa erinomaisen johdatuksen Taylorin koko tuotantoon sekä myöskin hänen poliittiseen toimintaansa Kanadassa. *Autenttisuuden etiikan* jälkeen Taylor on jatkanut keskustelua yhtäläisten oikeuksien ja erityisidentiteettien yhteensovittamisen mahdollisuudesta teoksissa *Multiculturalism and 'The Politics of Recognition'* (1992) sekä *Reconciling the Solitudes. Essays on Canadian Federalism and Nationalism* (1993).

JOHANNA HAKALA